

Sociologie Românească

ISSN: 2668-1455 (print), ISSN: 1220-5389 (electronic)

*PSIHOLOGIA SOCIALĂ ȘI DINAMICA PERSONALITĂȚII.
ACUMULĂRI, SINTEZE, PERSPECTIVE,
EDITURA POLIROM, IAȘI, 2019.
ALIN GAVRELIUC*

Septimiu Chelcea

Sociologie Românească, 2019, vol. 17, pp. 178-181

<https://doi.org/10.33788/sr.17.19>

Published by:
Expert Projects Publishing House

On behalf of:
Asociația Română de Sociologie

Psihologia socială și dinamica personalității.

Acumulări, sinteze, perspective,

Editura Polirom, Iași, 2019.

Alin Gavreliuc

Septimiu Chelcea¹

Lectura sagace a cărții domnului Alin Gavreliuc, profesor la Universitatea de Vest din Timișoara, dezvăluie rosturile psihologiei sociale, care în viziunea autorului sunt acelea de a ne ajuta „Să rămînem și să sporim calitatea noastră de oameni: *discernămîntul*, ancorat într-o serie de atitudini și valori netranzaționale, precum renunțarea la sine pentru celălalt, cultivarea libertății, respectul față de adevăr și tradițiile sănătoase, respectul diferenței, cinstea, integritatea, solidaritatea și, peste toate și integrîndu-le pe toate, iubirea aproapelui” (p. 16). Și, mai mult, psihologia socială ne ajută să înțelegem „cum *omul este actorul propriei sale vieți*, pe o *scenă* în care *scenariile* desemnate nu sunt întotdeauna în acord cu propriile înclinații, dorințe sau convingeri și în care tensiunea dintre prezervarea eului esențial și cerșirea aplauzelor audienței produce uneori remodelări dramatice ale personalității” (p. 16).

Umanismul psihologiei sociale este pus în evidență cu o remarcabilă forță educativă în capitolul „Lumea socială ca scenă”, la finalul căruia citim: „Prin urmare, exigențele morale sunt funcționale pentru cei mai mulți dintre oameni, atîta vreme cît putem percepe umanul în «celălalt». Iar cînd semenul din fața noastră este transformat într-o ficțiune ontologică – tendință deseori cultivată de către delirurile ideologice, care imaginează un portret-stereotip denaturat al «celuilalt», metamorfozat într-un adevărat bestiar hrănit cu ură –, atunci nu mai rămîne, cel mai adesea, decît ultimul pas la îndemînă: strivirea sa. Care este însă cît se poate de reală. Și în care logica circulară a scenariului sartrian «celălalt e infernul» e singura capabilă să mai dea socoteală de «ceea ce se întîmplă cu noi»” (p. 348).

Cu o sensibilitate intelectuală ce depășește simțul comun și cu multă știință de carte – a se vedea în acest sens și lista bibliografică, ce numără peste 1.700 de titluri de volume, multe dintre ele devenite clasice, și articole din reviste de specialitate –, autorul selectează din câmpul de cunoaștere mereu fertil al psihologiei sociale acele teme, ipoteze, cercetări concrete și experimente despre care consideră că dau configurația actuală a domeniului. Psihologia socială – așa cum se confesa Serge Moscovici, primul președinte al Asociației Europene de Psihologie Socială

¹ Facultatea de Sociologie și Asistență Socială, Unversitatea din București

Experimentală – este un domeniu de cunoaștere încă necristalizat pe deplin. De aici și libertatea specialiștilor de a se centra pe anumite teme și de a trece sub tăcere altele.

Absența sau abordarea tangențială a unor teme desprinse din realitatea vieții de zi cu zi în țara noastră (spre exemplu, psihosociologia relațiilor dintre generații, discriminarea vârstnicilor, încrederea interpersonală și lipsa de încredere în clasa politică, reorganizarea memoriei sociale) este compensată din plin de prezența altor teme, mai puțin abordate în manualele universitare autohtone, precum încadrarea și remodelarea deciziilor, saliența morții, teoria managementului terorii, traumele psihice, negativitatea identitară, cultura civic-participativă ș.a. Profesorul Alin Gavreliuc sintetizează exemplar rezultatele cercetărilor semnificative pe plan internațional și prezintă clar multitudinea teoriilor care guvernează azi psihologia socială. La „Index de termeni” (pp. 513-519) sunt trecute nu mai puțin de 75 de teorii psihosociale. Oare nu sunt prea multe adunate într-o singură carte? Nu, pentru că Alin Gavreliuc, spre deosebire de alți autori de la noi, nu prezintă teoriile într-un capitol de sine stătător, ci le integrează judicios în explicarea fenomenelor psihosociologice: facilitarea socială, gândirea dogmatică, lenea socială, percepția socială, prejudecățile, obediența etc. Personal, aș revendica pentru psihosociologie teoria amânării și teoria sancțiunilor premiale, formulate de Mihai Ralea, și aș rezerva într-un manual de tip postuniversitar – cum este în fapt *Psihologia socială și dinamica personalității* – un loc central unui fenomen parcă inexistent în tranziția postcomunistă: fericirea. Consider că „introducerea fericirii ca temă centrală de studiu în psihosociologie va schimba structura câmpului de cunoaștere din domeniul interacțiunilor comportamentelor în context social și va îmbogăți potențialul aplicativ al acestei discipline științifice” (Chelcea, 2015, 379). Abordarea psihosociologică a fericirii ar trebui să pornească de la axioma „Pentru a fi fericiți, oamenii au nevoie de alți oameni”.

Lucrarea profesorului Alin Gavreliuc se distinge de celelalte manuale universitare și postuniversitare de la noi și prin faptul că analizează unitar problematica psihosociologică și structura personalității. Acest lucru este marcat chiar în titlul lucrării și analizat în cuprinsul mai multor capitole (vezi în special „Teoriile constructiviste ale personalității”, „Teoriile implicite ale personalității și formarea impresiilor”, „Conceptul de *self*”). Reunirea celor două problematici nu este deloc întâmplătoare, dacă luăm în considerare cum definește autorul psihologia socială: „studiul științific al interacțiunii reale sau imaginare dintre actorii sociali (indivizi, grupuri) în cadrul unui context social, cultural și istoric determinat” (p. 19). Așa cum precizează autorul, această definiție este gândită într-o accepțiune de maximă generalitate, în consonanță cu perspectiva teoreticienilor care consideră că psihologia socială este „știința omului în societate”. Sigur, este una dintre definițiile posibile. Într-o accepțiune mai restrânsă, psihologia socială (sau psihosociologia) poate fi înțeleasă ca „studiul interacțiunii comportamentelor prezente sau trecute, reale sau imaginare în context social; ea studiază totodată rezultatele acestei interacțiuni: stările și procesele psihice colective, situațiile de

grup și personalitatea ca produs al interacțiunilor sociale” (Chelcea, 1982, 7). Cele două definiții nu sunt contradictorii, ci complementare, în cadrul cuprinzător al psihologiei sociale sociologice.

Apreciez că *Psihologia socială și dinamica personalității* se înscrie în paradigma psihologiei sociale sociologice, care se distinge de paradigma psihologiei sociale psihologice prin aceea că discursul psihosociologic se centrează pe individ și pe societate, nu doar pe individ, cum este cazul psihologiei sociale psihologice (Franzoi, 2000, p. 8). Așa se explică de ce profesorul Alin Gavreliuc include în manualul său teme ce se regăsesc într-o analiză proprie, diferită și în manualele de sociologie: discriminarea, dilemele sociale, dramaturgia socială, opinia publică sau propaganda. În legătură cu aceste teme, sunt aduse în prim-plan cercetări experimentale bine controlate, anchete psihosociologice relevante pe plan internațional, ca și observații personale. Iată, spre exemplu, discursul autorului despre fețele propagandei: „dezinformarea este practică de toate marile puteri și reflectă o realitate a politicii internaționale [...], sfârșitul Răzbiului Rece și căderea Cortinei de Fier nu au eliminat propaganda, ci doar au schimbat mijloacele, mizele și strategiile acesteia” (p. 373). Dincolo de mecanismele dezinformării, ilustrate prin cazuri „memorabile” din presa mondială – de ce oare nu sunt aduse în atenția cititorilor și cazurile mai mult sau mai puțin memorabile din presa din România?! –, autorul atrage atenția celor două modele ale comunicării trunchiate din arsenalul propagandei: modelul sursei deviate și modelul sursei legitimate. Totodată, este introdusă în ecuația strategiilor de influențare „subpropaganda”, definită după Leonard W. Doob (1948) ca având sarcina „de a răspândi o doctrină nefamiliară, pentru care este necesară o perioadă considerabilă de timp, precum și construirea unui cadru de gândire permisiv în audiență, în vederea acceptării doctrinei” (p. 374).

Consider că o astfel de „comunicare facilitantă”, menită să mențină „ferestrele deschise” ale atenției publicului, este prezentă în România postcomunistă. Se repetă continuu în unele publicații, la diferite emisiuni radio, în buletinele de știri ale unor canale TV, în discursurile multor oameni politici că nivelul corupției în România a atins cota de avarie a democrației. Axiomatic, corupția vulnerabilizează democrația. Când conștiința este de vânzare, democrația este azvârlită peste zidurile cetății. Dar corupție există doar în România? Este România cea mai coruptă țară din lume? Sau din Uniunea Europeană? Conform raportului Transparency International pentru anul 2018, indicele corupției percepute (*Corruption Perceptions Index*), plasează România pe locul 61 din 180 de țări, iar în clasamentul țărilor UE, Ungaria, Grecia și Bulgaria stau și mai rău decât noi în ce privește corupția evaluată pe baza acestui indice. Nu este de mândrie că nu suntem ultima țară în clasamentul corupției, dar mi se pare legitim să ne întrebăm *quid prodest* stigmatizarea României ca țară coruptă. Cred că este vorba de subpropagandă și că scopul final al influențării este acela de a slăbi atașamentul românilor față de UE. Să nu uităm că știrile false vehiculate pe platformele digitale sunt diseminate la mai multe persoane decât știrile adevărate și că „știrile false din domeniul politic sunt de departe cele mai

populare, ajungând [...] la indivizi de trei ori mai repede decât reușesc știrile false din alte domenii” (Bârgăoanu, 2018, 146). Profesoara Alina Bârgăoanu apreciază că *fake news*, știrile perfect false sau aproape false/aproape adevărate, scoase din context, simplificatoare, irelevante, deformatе prin omisiuni sau amplificări, au efecte reale.

Nu putem să nu fim de acord cu profesorul Alin Gavreliuc când își exprimă crezul umanist în schimbarea în bine a României, inclusiv prin continuarea luptei împotriva corupției. Pentru aceasta, „se cuvine să începem cu însănătoșirea valorică și atitudinală a fiecăruia dintre noi”, încorporând „valorile durabile, proprii naturii umane, precum cinstea, consecvența, responsabilitatea, dăruirea de sine, ajutorarea celui alt, respectul alterității” (p. 388). *Psihologia socială și dinamica personalității*, în ansamblul ei, este gândită nu numai ca o sursă de informații științifice, ci și ca o propedeutică a civismului.

Bibliografie

- Bârgăoanu, A. (2018) *Fakenews. Noua cursă a înarmării*. București: Evrika.
- Chelcea, S. (1982) *Experimentul în psihosociologie*. București: Științifică și Enciclopedică.
- Chelcea, S. (2015) Spre o psihosociologie a fericirii, în S. Chelcea (coord.), *Fricile sociale ale românilor*, București: Tritonic, 373-384.
- Franzoi, S. L. (2000) *Social Psychology*. Boston: McGraw-Hill.
- https://www.transparency.org/cpi2018?utm_campaign=CPI2018&utm_medium=social&fbclid=IwAR1RWXN1DfGEwFL08ZbNDI7SmxDQTKmPAsBADW59hiGBZk6lAvK6BNd1Hoo